

Varga Attila

Közösségi célok, törvényhozási eszközök és politikai téték a kisebbségi törvénytervezet kapcsán

A *Magyar Kisebbség* című nemzetpolitikai szemle ezúttal *A nemzeti kisebbségek jogállásáról* szóló törvénytervezet elemzése kapcsán nyújt lehetőséget vitára, nézetek, vélemények ütköztetésére, együttgondolkodásra. A vitaindítót Márton János és Orbán Balázs *Elemzés a 2005-ös kisebbségi törvénytervezetről* című tanulmánya tartalmazza, és ehhez szeretnék néhány gondolatot, vitázó véleményt, helyenként magyarázatot vagy éppen pontosító, tisztázó információt megfogalmazni.

Nem szándékozom ezen írásban az *Elemzés* elemzését elvégezni, hanem sokkal inkább néhány pontban véleményt mondani, vitázni a tanulmány bizonyos részeiben megfogalmazott állításokkal, bírálatokkal. Nem kívánok utalni minden részletre, válaszolni minden megállapításra vagy magyarázni minden kifogást. Írásomban elsősorban a tanulmányban megfogalmazott alkotmányos jellegű kifogásokra és a kulturális autonómia fejezetére vonatkozó elemzéshez szeretnék néhány észrevétel, vélemény erejéig hozzászólni. Részben abbéli minőségemben, hogy többedmagammal részt vettem a törvénytervezet kidolgozásában, illetve: hogy a szerzők többször is hivatkoztak írásaimra, interjúkban megfogalmazott véleményeimre.

Megítélésem szerint a szerzők elemzése a szakmaiság igényességével és alaposságával készült, illetve azzal a vélhető szándékkal, hogy – tekintettel a tervezet szabályozási tárgykörének fontosságára – olyan társadalmi, politikai, szakmai vitát generáljon, amely alkalmas lehet jelen helyzetünk bizonyos sorskérdéseinek a tisztázásához. Feltételezve a szerzők jóhiszeműségét, a szigorúan tudományos igényességgel végzett elemzés során megfogalmazott bírálatokhoz, kifogásokhoz, elmarasztaló következtetésekhez hasonló jóhiszeműséggel viszonyulok, és érvekkel igyekszem velük vitába szállni. Egyébként pedig némelyik kifogással, észrevétellel egyet is értek, és helyénvalónak találok.

Amit különösen nagyra értékelek, hogy a szerzők alapvetően jogi alapvetésű szövegelemzést és kevésbé politikai tartalmú helyzetértékelést végeztek. Nem mintha a kettő, a politikai és a jogi aspektusok elválaszthatók lennének, de a szigorúbb jogi értékelés lényegesen komolyabb tartást és nagyobb hitelességet kölcsönöz a tanulmánynak, mint a spekulatív jellegű politikai értékelés.

1.

Az elemzés egyik általános érvényű megállapítása, hogy a tervezet egészében nem kellőképpen világos, egyértelmű, fogalmilag nem teljességgel koherens. Ezzel, mint aki alkotmányjogot is tanít egyetemen, akár egyet is értek, és önmagában véve igaz is, csak hogy a törvénytervezeteket, különösen azokat, amelyeknek ilyen erős a politikai töltete, nem lehet akadémiai szempontok szerint, a legjobb szándék mellett sem lehet kizárólag tudományos igényességgel, mintegy laboratóriumi ideális feltételek között elkészíteni. Túl azon, hogy ilyenszerű steril körülmények nincsenek, és művileg sem lehet kialakítani a politikában és a jogi rendszerben, a jogalkotás egész folyamata (beleértve a törvénytervezet elkészítését is) egy adott, soktényezős, sok ismeretlenes, képlékeny politikai, jogi közegben, politikai jogi kultúrában alakul, történik, illetve születik meg a jogszabály.

Következésképpen a törvénykezdeményező felelőssége nem az, hogy a tudomány szempontjai szerint tökéleteset alkosson, mintegy elvonatkoztatva az itt és most követelményrendszerétől, hanem olyan tervezetet, amely alkalmas lehet az amúgy meglehetősen nagy közegellenállást mutató politikum által történő elfogadására, illeszkedésére a létező alkotmányos keretekbe, illetve a későbbi társadalom, közösség és egyének általi alkalmazására. A kezdeményező igazi felelőssége egy ilyen nagy horderejű jogszabály esetében, hogy az adottat, a „van”-t összhangba hozza a „kell”-lel és a „lehet”-tel. Ilyen értelemben a tervezet készítői sok dilemmát fogalmaztak meg önmaguk számára. Több, sokszor széthúzó érdeket és értéket kellett összehangolni, és nemegyszer kompromisszumokat kötni, önkorlátozással élni. Ezt a magam részéről nem tartom szégyenletesnek, elítélendőnek, hanem éppen a cselekvő, az alkotó ember felelőssége bizonyítékának, megnyilatkozásának.

2.

A *Politikai körülmények* alcímben megfogalmazott rövid elemzés, melyet a szerzők mintegy a rend kedvéért végeztek el (legalábbis az én benyomásom szerint), két szempontot vesznek figyelembe, nevezetesen az általános román politikai kontextust, valamint a romániai magyar társadalom belső, szűkebb vonatkozását. Az első esetben a felsorolt tények önmagukban helytállóak, nehéz is lenne vitatkozni velük, de ugyancsak önmagukban nem alkalmasak a politikai helyzet, indítékok, feltételek értelmezésére, mert nyilván ez sokkal összetettebb. Érzésem szerint a szerzők nem is igen kívántak különösebben sokat időzni a romániai politikai körülmények elemzésénél.

A romániai magyar politikai kontextus meglehetősen sommás elemzésében számomra kissé meglepő a szerzők egyoldalúsága és a probléma igencsak klisészerű kezelése, hiszen nem tesznek egyebet, mint megismétlik az RMDSZ belső ellenzéke által használt néhány retorikai, publicisztikai fordulatát, úgymint: hogy az autonómia kérdését az RMDSZ háttérbe szorította, miközben megszüntette a belső pluralizmust, és a romániai magyarság számára kiutalt erőforrásokat is kizárólagosan ellenőrzi.

A kérdés ilyenén történő elrendezése abbéli meggyőződésemet erősíti, hogy a szerzők számára terhes volt a kérdés, a tervezet háttérének a politikai értékelése.

Ami az autonómia kérdésének a háttérbe szorítását illeti, kétségtelen, hogy 1997-ben, az RMDSZ kormányra kerülésével új perspektívák nyíltak a kisebbségvédelem, a kisebbségi politikai gyakorlat szempontjából, és valóban nem fogalmazódott meg törvénytervezet formájában a közösség autonómia-igénye. Ugyanakkor megítélésünk szerint a közösségi autonómia létét vagy nemlétét nem kizárólagosan egy különálló jogszabály határozza meg. Az autonómiát nem lehet ugrásszerűen, mintegy a semmiből, kizárólag törvényhozási aktusban megnyilvánuló politikai akarattal létrehozni. Az autonómia olyan folyamat, melynek kialakítása időben történik, olyan állapot, amelyet sok kritérium határoz meg. Egy kisebbségi társadalom számára létezhet akár tudományosan is meghatározható bizonyos számú kritérium: anyanyelvhasználat; kisebbségi intézmények állapota, működésének módzata; döntési jogkörökbe való beleszólás lehetősége; döntési mechanizmusok jellege; közösségi, társadalmi, gazdasági felemelkedése; tulajdonproblémák törvényi rendezése stb.

Amennyiben az „n” számú kritériumból akárcsak néhány valósul meg, és ez politikai tudatossággal történik, akkor ez azt jelenti, hogy haladunk egy úton, amelynek célja az autonómia állapotának elérése, de az a lényeg, hogy az autonómia útján és irányában haladunk. Ez akkor is így van, ha a politikai retorikában az RMDSZ nem használta az 1997–2000 közötti időszakban az autonómia fogalmát, és még inkább a 2001–2004-es időszakban, amikor bár csak kívülállóként támogattuk a kormányt, de lényegesen több autonómia-kritériumot sikerült teljesíteni, mint az előző időszakban.

A belső pluralizmus hiányáról beszélni nem különösen helytálló, miközben a szerzők is az RMDSZ belső ellenzékéről beszélnek. Egy szervezeten belüli gondolati, majdhogynem ideológiai értékek (és talán kevésbé érdekek) különbözősége kimeríti a politológiai is definiálható pluralizmus fogalmát. Az meg különösen, ha a szervezeten belül markáns érdekek különbözőségén alapuló szervezeti ellenzék is megjelenik, mely egyébként

szócsöve a szervezeten kívüli „ellenzéki” csoportosulásoknak, mint az EMNT vagy az SZNT.

Végül ebben a kontextusban, nevezetesen a kisebbségi törvénytervezet minőségének, elemzésének kontextusában nem látom a helyét és a relevanciáját a „romániai magyarság számára kiutalt erőforrások feletti kizárólagos ellenőrzés” megállapításának. Ez a vélemény, mely nem tűnik a szerzők sajátjának, hanem egy más vitából kölcsönvett érv, sokkal inkább bizonyos személyi, egyéni frusztrációk kifejeződése lehet, semmint reális tényezője *A nemzeti kisebbségek jogállásáról* szóló törvénytervezet kidolgozásának, politikai vitájának.

3.

A tanulmányban a tervezet bizonyos szövegeivel kapcsolatban jelzett alkotmányossági aggályok alapvetően csak egy rosszhiszemű román nacionalista értelmezésben lehetnek valóságok, amely természetesen nem zárható ki, de tippek felkínálását a magunk részéről kerülendőnek találjuk.

A szerzők ellentmondást vélnek felfedezni a tervezet azon rendelkezése, mely szerint a nemzeti kisebbségek államalkotó nemzeti közösségek, és az Alkotmány azon előírásai között, mely az egységes nemzetállam, valamint a nemzeti szuverenitás abszolút kizárólagos jellegű (egyébként anakronisztikus) koncepcióját fogalmazzák meg. Ezzel kapcsolatosan több kifogást is tesznek:

a. Ez szerintük burkolt alkotmánymódosítás, amit abból következtetnek, hogy ilyen javaslatot az RMDSZ a 2003-as alkotmánymódosítás során is megtett, az akkor nem sikerült, és most a „hátsó kapun” próbálja ugyanezt elérni. Maga a próbálkozás politikai jellemzőként én a következtetességet és az elvekhez való ragaszkodást tartom megfelelőbbnek. Tartalmi szempontból pedig a nemzeti kisebbségek meghatározása akár államalkotó tényezőként is, nem feltétlenül és kizárólagosan alkotmányjogi kérdés. Ha sikerült volna az alaptörvényben megfogalmazni, könnyebb dolgunk lenne a kerettörvény elfogadásánál, mert az alkotmányos többletgaranciát jelent, de semmi jogi, alkotmányjogi akadályát nem látom, hogy ezt megkíséreljük egy organikus törvény keretében.

b. Hogy ellentmondana a nemzetállami és nemzeti szuverenitás alkotmányos koncepciójának? Maguk a szerzők kínálják a választ, mikor az Alkotmány 4-es cikkelyére hivatkoznak, mely szerint „az állam alapja a román nép egysége és állampolgárainak szolidaritása”. Ez a mondat, ha nem is semlegesíti, ha nem is oltja ki az első cikkely nemzetállam fogalmát, de erősen relativizálja azt. Ugyanis a román Alkotmány két egymásnak igencsak

ellentmondó elvet fogad el egyidejűleg. Egyrészt azt mondja, hogy a nemzet és az állam egybeesik, a másik mondatban pedig az állam alapja már nem az etnikailag meghatározott román nemzet, hanem a többnemzetiségű román nép egysége és különböző nemzetiségű állampolgárainak szolidaritása. Az egyik az etnikai kizárólagosság elvét, a másik a polgári individuum fogalmát állítja középpontba. Ameddig a román Alkotmány ilyen kettős módon értelmezi ezt a kérdést, engedjék meg, hogy a számunkra, céljainkra kedvezőbb felfogást vegyük figyelembe.

c. A szerzők azon állításomból, mely szerint – politikai akarat hiányában – nem sikerült az alkotmánymódosítás során elérnünk a nemzeti kisebbségek államalkotó tényezőkként való meghatározását, azt a következtetést vonják le, hogy elismertem, miszerint ez alkotmányjogilag nem lehetséges, nem tételezhető. Szó sincs erről, azt még a szavaim félreértelmezésével is nehezen lehet állítani, hiszen én azt állítottam, hogy politikailag ez nem sikerült, megfelelő akarat hiányában, de ez távolról sem jelenti azt, hogy ez alkotmányjogilag nem lehetséges. Ami egy adott politikai kontextusban nem valósítható meg az alkotmánymódosítás keretében, az nem azt jelenti, hogy alkotmányjogilag nem tartható fenn, csupán azt, hogy akkor a politikum azt elutasította. Nem lehet összekeverni egy alkotmánymódosítás keretében a politikai akarat hiányát az alkotmányjogi javaslatok helytállóságával, védhetőségével, mert e kettő korántsem esik egybe,

d. Kétségtelen, hogy a jelenlegi román Alkotmány bizonyos rendelkezéseinek lehet egy nacionalista, kisebbségellenes interpretációja, de lehetséges egy korszerűbb, az anakronisztikus jegyeitől elvonatkoztató, európaibb értelmezése is. Nem hiszem, hogy az alkotmányellenesség érveit kellene erősítsük, hanem sokkal inkább azt az érvrendszert (és amire egyébként van is lehetőség), amely a tervezet alkotmányos voltát támasztja alá.

4.

A törvénytervezettel kapcsolatos másik alkotmányjogi kifogása a szerzőknek, hogy az az egyéni és kollektív jogokat egyaránt kívánja szabályozni, miközben az Alkotmány csak az egyéni jogokat ismeri.

Az valóban igaz, hogy a politikai elit és bizonyos mértékig a szakmai társadalom is elsősorban az egyéni jogok létjogosultságát szabályozza. Az is kétségtelen, hogy a nemzeti kisebbségek önazonosságát szabályozó 6-os cikkely is kizárólag a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek, egyébként a nemzetközi jogi szóhasználatban is alkalmazott fogalmát használja. Ennek ellenére a román Alkotmányban léteznek olyan alapvető jogok, melyek

lényegében kollektív jogoknak minősülnek. Ilyen például a nemzeti kisebbségek azon joga, hogy amennyiben nem sikerül a választási küszöböt elérniük, úgy pozitív diszkrimináció révén képviseltetik magukat a román törvényhozásban egy képviselővel. A jog a képviseletre a közösséget illeti, melyet egy bejegyzett kisebbségi szervezet révén valósít meg. Ezen túlmenően léteznek más alapvető emberi jogok is, melyek gyakorlása csak közösségekben valósítható meg, mint az anyanyelvhasználat, az egyesülési, társulási jog, illetve az ennek nyomán létrejött jogi személyek jogai stb. Magam sem állítanám azt, és itt egyetértek a szerzőkkel, hogy a román Alkotmány kifejezetten a kollektív jogokat támogatná, ugyanakkor nem teljességgel idegen ez a fogalom a román jogrendtől. Másrészt a nemzetközi jog és jogi szakirodalom is igencsak ódzkodik a kollektív jogok gondolatától, de az sem tagadható, hogy létezik egy komoly – folyamatban lévő – vita erről a meglehetősen összetett kérdésköréről. Ilyen értelemben nem látom be, hogy a törvénytervezet előkészítőinek miért kellett volna eleve a kollektív jogok ellenzőinek álláspontja szerinti megfogalmazásokat használnia.

5.

A törvénytervezet egésze kétségtelenül újszerű, mind a szabályozási tárgykörét illetően (nemzeti kisebbségek jogainak rendszere, nemzeti kisebbségi szervezetek jogállása, kulturális autonómia), mind a szabályozási megoldások vonatkozásában. Ezért kétségtelen, hogy bizonyos rendelkezések esetében talán általánosabb, máshol hiányoznak a szabályozások, ami lehet egy tudatos megfontolás következménye is, helyenként pedig homályosnak tűnhet a jogalkotó szándéka. Az sem tagadható, hogy sok vonatkozásban nincsen összhangban létező jogszabályokkal, de ez az, ami a legkevésbé felróható egy új jogszabálynak, hogy változtat korábbi rendelkezéseken. A törvényhozó rendeltetése, feladata, hogy újra és újra, amikor szükséges, felülvizsgálja a létező szabályozásokat, és módosítsa azokat, illetve új társadalmi viszonyokat szabályozzon. Ugyanakkor a tervezet feszíti az alkotmányos kereteket, de nem helyezkedik az alkotmányos renden kívül, hanem éppenséggel illeszthető – elismerem, helyenként megfelelő értelmezéssel – a létező alkotmányos normatív rendszerbe.

6.

A nemzeti kisebbségek törvényi meghatározásából az „összetartozás-tudat”, mint meghatározó közösségi identitáselem hiányát róják fel a szerzők. Állításuk, kifogásuk teljességgel helytálló lenne, ha az lett volna a szándéka a

törvénykezdeményezőnek, hogy egy tudományos jellegű, teljességgel átfogó meghatározást adjon. E típusú definíció óhatatlanul interdiszciplináris elemeket kell, hogy tartalmazzon. Ilyen értelemben nem vitatható, hogy az összetartozás-tudat lényeges identitás tényező. Ugyanakkor az is kétségtelen, hogy alapvetően szociológiai és társadalompszichológiai tényező, és nem bír jelentős jogi relevanciával, jogi értékelhetőséggel a meghatározásban. A törvényi definíciók sajátja, hogy elsősorban a törvényalkotás és a későbbi jogalkalmazás szempontjából jogi relevanciával bíró elemeket tartalmazza, amelyekhez jogi következmények rendelhetők. Ezek a törvényi meghatározások sokkal egyszerűbbek, és sok esetben maga a jogi doktrína, szakirodalom is sokkal bővebben, pontosabban fogalmazza meg, írja le ugyanazt a fogalmat.

7.

A vitaindító tanulmány többször is utal arra, hogy a döntési jogkörök nem kellőképpen tisztázottak, helyenként átfedéseket vél felfedezni, illetve, hogy nem kizárólagos jellegűek. A törvénytervezet alapvetően két helyzetet szabályoz, mely eltérő jogi megítélés alá esik, és eltérő jogosultságokat, illetve intézményi hatásköröket teremt. Az első helyzet a kisebbségi jogok rendszere, mely általános érvényű, valamennyi nemzeti közösséget, illetve nemzeti kisebbségekhez tartozó személyt érint, és ez esetben nem beszélhetünk kizárólagos döntési hatáskörökről, sem az adott közösségi intézmény, sem az állami hatóságok vonatkozásában. Az ebbe a körbe tartozó döntéseket az állami közhatalóságok hozzák meg, de a közösségnek joga van a véleménynyilvánításra, a hatóság köteles egyeztetni, konzultálni, mely folyamat elmehet a vétőjog gyakorlásáig is, illetve bizonyos esetekben a döntések közös együttműködésekkel születnek. A másik helyzet a kulturális autonómia institutionális és funkcionális szabályozása, melyben egyértelmű, hogy a döntéseket, kizárólagos jelleggel, az autonómia Tanácsa hozza, és itt nincs helye semmilyen hatásköri párhuzamosságnak.

8.

A törvénytervezet 51. (1) szakasza a kulturális autonómiát szabályozza: „Jelen törvény értelmében a kulturális autonómia valamely nemzeti kisebbség azon *képességét* jelenti, hogy a tagjai által választott tanácsok révén *normatív és igazgatási értékű döntéseket hozhat* a nemzeti, kulturális, nyelvi és vallási identitását érintő kérdésekben.” (Kiemelés tőlem – V.A.) A szerzők e rendelkezés korlátozó jellegét kifogásolják, mivel szerintük „nem biztosít

ja a nemzeti kisebbségek számára a döntési jogot, csupán képességként jelelni meg az autonómia gyakorlását. Állításuk igazolására az általam nagyra becsült neves nemzetközi jogászt, Kovács Pétert idézik, aki szerint a kulturális autonómia „a kisebbség számára biztosított *lehetőség*, hogy tanulóifjúságának oktatását, s mindenekelőtt nyelvi, kulturális és történelmi képzését maga végezze. (...) Technikailag ezt általában konzultatív, de rendszerint osztott döntési jogkörrel biztosítják ... különösen fontos kérdésekben az együttdöntést, gyakorlatilag a vétőjogot is jelenti”.

Ha összevetjük a tervezet szövegét a korlátozó jelleg igazolására idézett szakirodalmi szöveggel, láthatjuk, hogy a tervezet a normatív és igazgatási döntések meghozatalának képességéről beszél, míg a szakember a nemzeti kisebbségnek biztosított lehetőségről, vagyis az osztott, illetve együttdöntések meghozataláról. Ha csak nyelvi szempontból vizsgáljuk, a *képesség* sokkal erősebb, mint a *lehetőség*, a normatív és igazgatási döntés pedig szélesebb és egyértelműbb, mint az állami hatóságokkal együtt vagy azokkal megosztottan hozott döntés. (A Kovács Péter-idézet azonban abból a szempontból is tanulságos, hogy a kisebbségi jogok érvényesítésében nem lebecsülendő a közös döntési jogkör vagy a közösség vétőjoga sem!) Tehát akkor miről is szól a korlátozó jelleg?

Jogi szempontból a képesség egy alapvető feltétel a jogok bármilyen alanyi jogi gyakorlására. E jogi kategóriát „csupán képesség” köznyelvi szintjére lefokozni súlyos jogi tévedés, ugyanis bármely alanyi jog gyakorlásának alapvető feltétele mind a természetes, mind a jogi személyek, mind az egyéni, mind a kollektív jogalanyok vonatkozásában a jogképesség megléte (jogi egyetem első éves tananyaga!), vagyis az a képesség, hogy jogokat gyakorolhat és kötelezettségeket vállalhat, és ennek birtokában döntéseket hozhat. Jogképesség, cselekvő jogképesség hiányában a jogok önállóan vagy egyáltalán nem gyakorolhatók. Ez egyaránt érvényes, ha eltérő szabályok mellett is, mind a természetes, mind a jogi személyekre. A tervezetben teljes tudatossággal használtuk a képesség jogi fogalmát, mert ez az egyik alapvető garancia (ennek a képességnek a közjogi elismerése) a kulturális autonómiával járó döntési hatáskörök kizárólagos gyakorlásának.

9.

Azon kifogást, mely szerint a tervezet nem tartalmaz megfelelő „kontrollmechanizmusokat”, megfelelő szankciókat és jogkövetkezményeket a jogok megsértése, illetve az állami hatóságok vonatkozásában a szabályok, illetékességek stb. be nem tartása esetén, valamint hogy hiányosak a garan-

ciális elemek a jogérvényesítés vonatkozásában, elismerem, és helytállónak is tartom. Magyarázatként csupán annyit szeretnék megemlíteni, hogy a tervezet alapkoncepciója nem a szankcióra épül, hanem egy teljességgel újszerű intézményrendszer kiépítésére és működési kereteinek törvényi szabályozására. Mindazonáltal a törvénytervezet előír bizonyos szankciókat is, ezáltal jogi normatív jellege nem sérül, hiszen a szankció, a jogkövetkezmény a norma szerves alkotóeleme. Ugyanakkor volt egy másik ok is, amiért óvatosan, elégtelenül bántunk a szankciókkal, miszerint elméletileg nehéz modellezni a kulturális autonómia működését, és bizonyos eleven tapasztalat mindenképp szükségeltetik, hogy a megfelelő szankciókat a lehető legpontosabban szabályozhassuk egy későbbi törvénymódosítás keretében.

10.

Az etnikai alapú, személyi elvű, kulturális autonómia jogi szabályozása és gyakorlata előzmények nélküli Románia jogrendszerében. Ily módon talán érthető és magyarázható a kezdeményező óvatossága, ami helyenként homályosabb megfogalmazásokban, nem kellően részletes szabályozásokban nyilvánul meg, illetve a fokozatosság elvének az érvényesítésében.

Amennyiben a szerzők, vagy bárki más úgy véli, hogy ma, 2005 Romániájában, egy évvel az óhajtott európai uniós csatlakozás előtt autonómiabarrát politikai környezet van akár csak a koalíciós parlamenti többség oldalán is, és nekünk vagy az RMDSZ-nek nem lett volna más dolgunk/dolga, mint a legteljesebb igénylistát és a szempontunkból legtökéletesebb tervezetet benyújtani a törvényhozásba, ahol türelmetlen várakozással sürgetik majd a megszavazását, az tévesen ítéli meg a jelenlegi politikai helyzetet. Sajnos ezt a félelmünket igazolta a tervezet Szenátusbeli első olvasatának vitája, és főként – első lépésben – *A kulturális autonómia* című fejezetnek, majd az egész tervezetnek az elutasítása. Mindez azonban akkor is sokat árul el a román politikai közgondolkodásról és mentalitásról, a nacionalista reflexek lassú változásáról vagy éppen változatlanúságáról, ha tudjuk, hogy a Képviselőházban még van esély mindezt helyrehozni, hiszen a végső döntésnek ebben a Házban kell megszületnie.

Az igazi politikai tétje, jelentősége és szerepe nem annyira a jogi kimunkáltságában, a rendelkezések tökéletes belső koherenciájában áll, hanem abban, hogy így, ahogy van, alkalmas-e arra, hogy a politikai döntéshozás elfogadja és átlépje a Rubicont, megnyisson egy olyan irányt, olyan utat, amit a nemzeti kisebbségek és a romániai magyar közösség joggal vár el a

román politikai társadalomtól, nevezetesen a közösségi önkormányzás és a közösségi önkormányzat kialakításának és gyakorlatának lehetőségét. Az igazi politikai tétje a tervezet parlamenti és társadalmi szakmai vitájának, hogy mindezen létező vagy vélt, valós vagy belemagyarázott hiányosságok, a bírálatok helyenkénti megalapozottsága vagy gyakori mesterkéltisége ellenére is a jogszabály a román Parlamentben megszülessen.

Nem az az igazi nagy kérdés, hogy egy-egy definíció mennyire teljes, hogy egy mechanizmus mennyire működik a szabályozások tükrében – hiszen működhetne jobban is –, hogy a hatáskörök mennyire fednek le mindent területet és milyen mértékben kizárólagosak, hogy a megfogalmazások mennyire világosak, avagy homályosak – miközben elismerem, hogy ezek rendkívül fontos kérdések –, mégis a leglényegesebb, hogy az előterjesztett formában elfogadja-e a román törvényhozás, és ezzel megvalósul egy cezúra a román politikában és közgondolkodásban, avagy nem, és ez utóbbi esetben pedig mi a teendő.

Szerintem azonban az elutasítás esetében sem marad más, mint az, hogy tovább kell folytatni, makacs, konok kitartással és következetességgel, újabb és újabb politikai eszközöket felhasználva ezt az egyébként jobb sorsra érdemes politikai küzdelmet.

Amennyiben pedig elfogadják, és megtörténik a jogalkotás szintjén és valamelyest a politikai attitűdben is egy bizonyos váltás, a közösségi autonómia igazi sorsa magának a közösségnek a kezében van. Mert a kulturális autonómiát biztosító törvény feltétele a létrehozásának, de eleven működő valósággá, az önállóan gondolkodni és cselekedni képes közösségnek, a társadalomnak kell tennie.